

NUSIKALSTAMUMO LIETUVOJE 2001 METAIS CHARAKTERISTIKA

Dr. Alfredas Kiškis

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Kriminologijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 18
Elektroninis paštas akiskis@ltu.lt

Pateikta 2002 m. birželio 17 d.

Parengta spausdinti 2002 m. spalio 15 d.

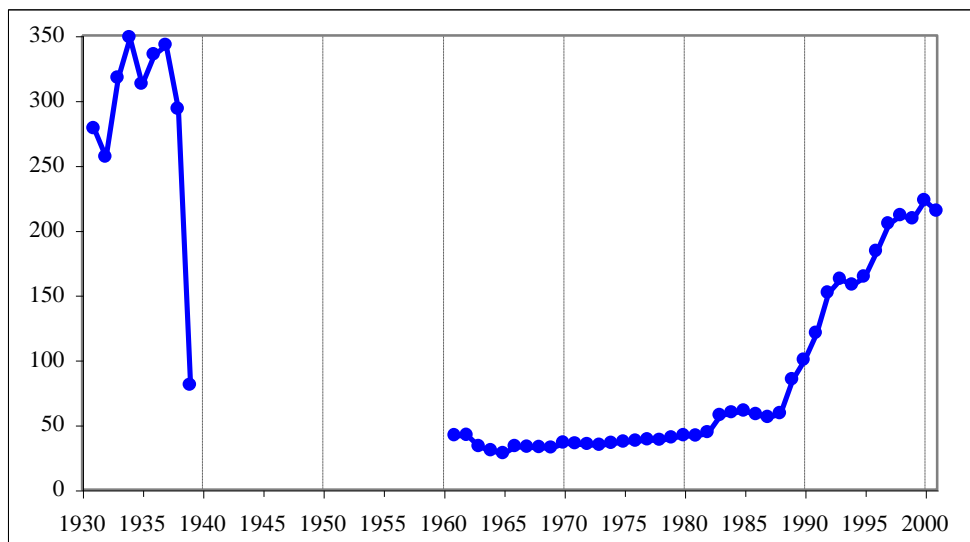
Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Kriminologijos katedros vedėja profesorė dr. Genovaitė Babachinaitė ir šio Universiteto Valstybinio valdymo fakulteto Teisinės informatikos katedros docentas dr. Vladislavas Poškevičius

S an t r a u k a

Straipsnyje pateikiama nusikalstamumo Lietuvoje 2001 m. trumpa charakteristika. Yra parašyta daug straipsnių, kuriuose nusikalstamumas Lietuvoje nagrinėjamas įvairiais aspektais ir skirtingu laikotarpiu. Kasmet aprašinėti tuos pačius nusikalstamumo aspektus, pavyzdžiui, kad jo struktūroje vyrauja turiniai nusikaltimai, straipsnio autoriaus nuomone, yra netikslinga. Tačiau nagrinėti, kuo ypatingas praėjusių metų nusikalstamumas, būtina. Autoriaus dėmesys sutelkiamas ties viena problema – ką iš esmės nauja galima pasakyti apie nusikalstamumą ir jo pokyčius Lietuvoje 2001 m. Atlikta analizė statistinius rodiklius, pateiktus Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistikos ataskaitose ir kituose informacijos šaltiniuose, nurodytuose literatūros šaltiniuose. Nusikalstamumas nagrinėjamas jo lygio ir atskirų rūšių, išaiškinamumo, užhardymo, teritorinio pasiskirstymo, pokyčių per metus bei kitais aspektais. Tyrimo tikslas – nustatyti didžiausius nusikalstamumo charakteristikų pokyčius, maksimalias ir minimalias jo charakteristikų reikšmes.

2001 m. Lietuvoje užregistruoti 79 265 nusikaltimai. Nusikalstamumo lygio diagramoje (žr. 1 pav.) matyti, kad **2001 m. išlieka bendra nusikalstamumo lygio stabilumo tendencija** [1].

2001 m. Lietuvoje užregistruotų nusikaltimų, palyginti su 2000 m., **sumažėjo 3,8 proc.**, tačiau užregistruotų pareiškimų ir pranešimų apie nusikaltimus padaugėjo 1,9 proc. [3]. **Užregistruotų nusikaltimų skaičius labiausiai padidėjo Birštono mieste – 23,1 proc.** (pareiškimų padaugėjo 18,1 proc.), Druskininkų mieste – 19,7 proc. (pareiškimų padaugėjo 43,1 proc.), Alytaus rajone – 19,7 proc., Tauragės apskrityje – 13,9 proc. [3; 4]. Didelis nusikaltimų skaičiaus padidėjimas Druskininkų mieste gali būti sietinas su dideliu nedarbo lygiu. **2002 m. sausio 1 d. Druskininkų mieste buvo didžiausias Lietuvoje nedarbas – 29,9 proc.** ir vienas iš didžiausių nedarbo lygio padidėjimų per 2001 m. – 1,6 proc. [5]. Pažymėtina, kad dalis nusikalstamumo lygio pokyčių yra susiję su įvykusiais Lietuvos administracinių vienetų ir jų ribų pakeitimais [6].

1 pav. Užregistruotų nusikaltimų skaičius Lietuvoje 10 000 gyventojų¹

Daugiausia nusikaltimų 10 000 gyventojų 2001 m. užregistruota Panevėžio rajone – 328,8 (Panevėžio rajone yra didžiausias nusikalstamumo lygis jau antri metai iš eilės) ir Klaipėdos apskrityje – 252,6, Lietuvoje – 214,5 [7]. Pažymėtina, kad **daugiau nusikaltimų yra užregistruojama automagistralės „Via Baltica“ aplinkoje, ekonominiu požiūriu aktyvesnėse zonose – Vilniaus, Klaipėdos** (žr. 2 pav.) [8].

Daugiausia sunkių nusikaltimų 10 000 gyventojų 2001 m. užregistruota Palangos mieste – 83,7, Kauno mieste – 80,6, Klaipėdos mieste – 79,2, Lietuvoje – 48,7 [8]. Daugiausia tyčinių nužudymų 10 000 gyventojų užregistruota Panevėžio rajone – 2,9 ir Klaipėdos rajone – 2,6; Lietuvoje – 1,0 [8].

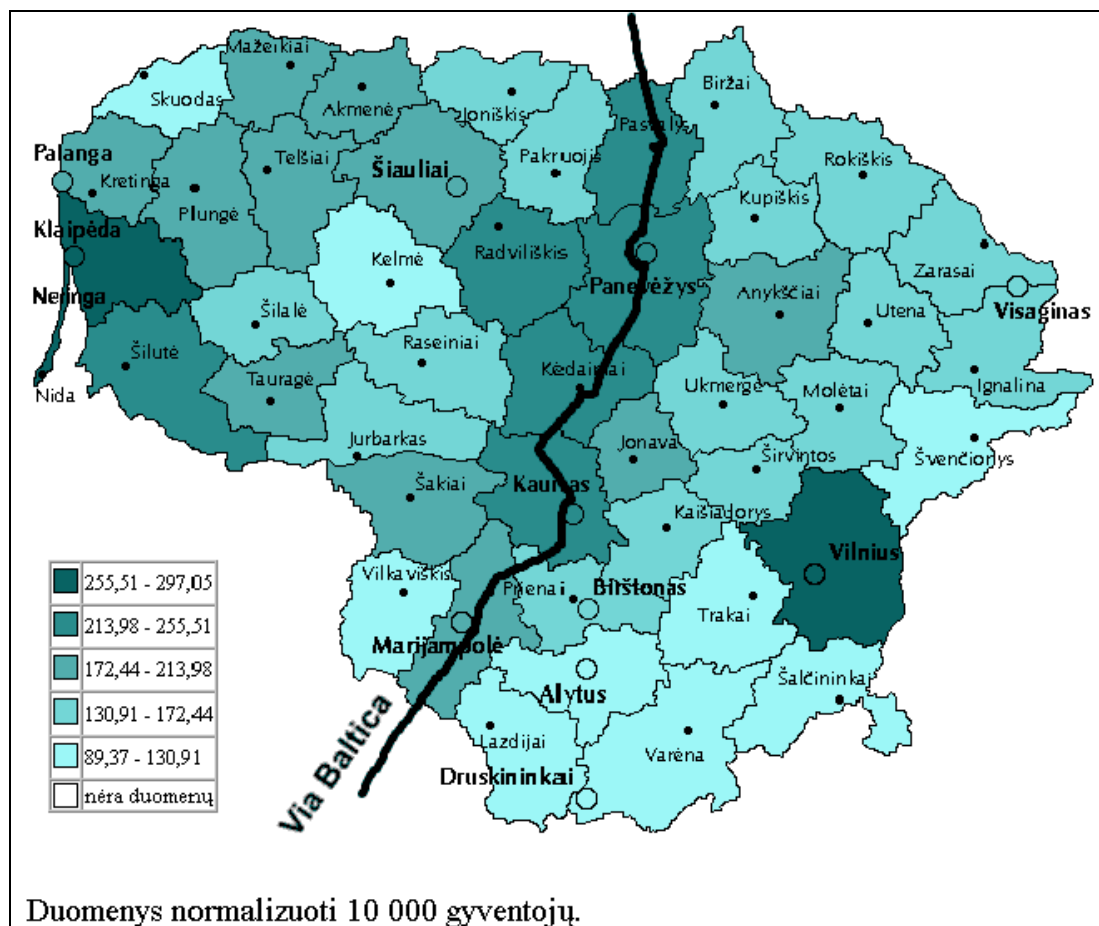
Daugiausia nusikaltimų, kuriuos tiria ekonominių nusikaltimų tyrimo tarnyba (ENTT), 10 000 gyventojų užregistruota Panevėžio rajone – 29,1, Panevėžio mieste – 22,3, Vilniaus mieste – 22,2, Lietuvoje – 15,2. **Neringos mieste neužregistruota nė vieno nusikaltimo, kuriuos tiria ENTT [8].** Būtina pabrėžti, kad užregistruotų ekonominių nusikaltimų skaičius yra tiesiog proporcingas atitinkamų teisės pažeidimų skaičiui bei juos tiriančių tarnybų aktyvumui.

Daugiausia neišaiškintų nusikaltimų, tenkančių 10 000 gyventojų, užregistruota Klaipėdos mieste – 200,9, Vilniaus mieste – 199,3, Panevėžio rajone – 192,2, Vilniaus apskrityje – 158,3, Klaipėdos apskrityje – 152,3, Lietuvoje – 129,2 [8]. **2001 m. mažiausias nusikaltimų išaiškinamumo procentas Kazlų Rūdos savivaldybėje – 25,3 proc.**, Mažeikių rajone – 30,2 proc., Kauno mieste – 30,6 proc., Kauno apskrityje – 36,2 proc., Lietuvoje – 42,5 proc. [8].

2001 m. Lietuvoje labiausiai padidėjo, palyginti su 2000 m., užregistruotų nusikaltimų finansams skaičius (BK XVI skirsnis) – 24,9 proc., nusikaltimų visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai (BK X skirsnis) – 19,1 proc. [9]. Pagal atskiras nusikaltimų rūšis 2001 m. labiausiai padidėjo užregistruotų nusikaltimų skaičius: turtinės žalos padarymas apgaule arba piktnaudžiaujant pasitikėjimu (ENTT) – 120,9 proc., kyšio paėmimas – 95,6 proc., turto pasisavinimas arba iššvaistymas – 55,0 proc., netikrų pinigų arba vertybinių popierių pagaminimas, laikymas arba paleidimas apyvarton (BK 327 str.) – 48,9 proc., gyvulių vagystės – 27,8 proc. [9; 10]. Pažymėtina, kad išvardytų ekonominių nusikaltimų didesnė registracija turi tei-

¹ 1931–1939 m. Lietuvoje galiojo Baudžiamasis statutas, kuriame buvo apibrėžta „nusikalstamų darbų“ sąvoka, apimanti ne tik nusikaltimus, bet ir dabar vartojamą administracinio teisės pažeidimo sąvoką. Baudžiamųjų veikų ribos buvo daug platesnės nei šiuo metu naudojamo (1961 m. su pakeitimais) Baudžiamojo kodekso [2, p. 3].

giamą poveikį kriminogeninei padėčiai, nes šių nusikaltimų išaiškinimo procentas yra didelis (išskyrus netikrų pinigų arba vertybinių popierių pagaminimą, laikymą arba paleidimą apyvartan). Tačiau **gyvulių vagysčių skaičius grėsmingai didėja jau antri metai iš eilės**. 2000 m. gyvulių vagysčių, palyginti su 1999 m., padaugėjo 50,9 proc.

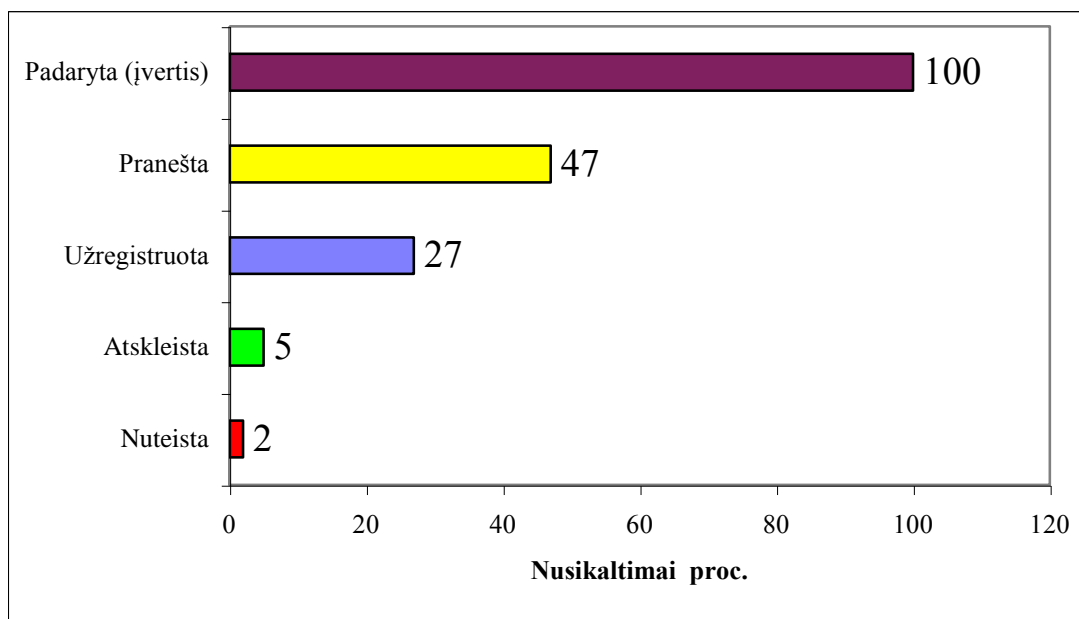
2 pav. Užregistruotų nusikaltimų skaičius Lietuvoje 2001 m.

Labai svarbus nusikalstamumo kontrolės rodiklis yra užkardytų nusikaltimų skaičius. **2001 m., palyginti su 2000 m., Lietuvoje 28,5 proc. sumažėjo užkardytų nusikaltimų, kuriuos tiria Kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnyba, o užkardytų nusikaltimų, kuriuos tiria ENTT, padaugėjo 54,5 proc.** [10].

Visi šie skaičiai – tai registruotą nusikalstamumą apibūdinantys dydžiai. Tarp šių dydžių nėra skaičių, leidžiančių tinkamai įvertinti nusikaltimais padarytą žalą, jos atlyginimo būklę, teisėsaugos institucijų veiklos, padarytų nusikaltimų prevencijos bei kontrolės programų ir priemonių poveikį nusikalstamumui ir kt. Tai teisėsaugos institucijose naudojamų informacinių sistemų trūkumai. Registruotų nusikaltimų statistika blogai atspindi nusikalstamumo vaizdą, tikrąją asmens teisių ir laisvių saugumo būklę bei jos pokyčius. Ši statistika negali atsakyti į klausimą: asmens saugumas Lietuvoje arba konkrečioje jos teritorijos dalyje didėja ar ne? Tačiau bet kokios nusikaltimų prevencijos ar kontrolės programos arba priemonės praktinė reikšmė yra abejotina, jei nėra nagrinėjama jos įtaka nusikalstamumui.

Didžiojoje Britanijoje 1994 m. buvo nuteista asmenų, padariusių tik 2 proc. visų nusikaltimų, kurių įvertis apskaičiuojamas remiantis viktimologinių tyrimų rezultatais (žr. 3 pav.) [11, p. 14]. T. y. tik šių asmenų atžvilgiu „visa jėga“ veikia represinis baudžiamojo teisingumo mechanizmas, kuriam išlaikyti skiriamos milžiniškos lėšos. Straipsnio autorius daro prielaidą,

kad ir Lietuvoje yra panašus santykis tarp nuteistų asmenų skaičiaus ir visų padarytų nusikaltimų skaičiaus įverčio, todėl šiame straipsnyje susilaiko nuo kriminologams įprastos nusikaltimus padariusių asmenų analizės.

3 pav. Nusikaltimų, jų įverčių ir juos padariusių asmenų statistika Didžiojoje Britanijoje 1994 m.

Išvados ir siūlymai

1. Lietuvoje 2001 m. užregistruotų nusikaltimų skaičiaus tendencija išlieka stabili. Užregistruotų sunkių nusikaltimų skaičius taip pat stabilizuojasi. Didžiausias užregistruotų nusikaltimų skaičius jau antri metai iš eilės yra Panevėžio rajone. Tačiau 2001 m. užregistruotų nusikaltimų šiame rajone sumažėjo. Lietuvoje susiformavo padidėjusio nusikalstamumo sritis palei automagistralę „Via Baltica“.

2. 2001 m. Lietuvoje labiausiai padidėjo užregistruotų nusikaltimų finansams (BK XVI skirsnis) bei nusikaltimų visuomenės saugumui ir viešajai tvarkai skaičius (BK X skirsnis). Iš atskirų nusikaltimų rūšių labiausiai išskirtinas netikrų pinigų ar vertybinių popierių pagaminimo, laikymo ar paleidimo apyvartan skaičiaus ypatingas padidėjimas ir mažas šių nusikaltimų išaiškinamumas. Taip pat išskirtinos gyvulių vagystės, kurių skaičius Lietuvoje grėsmingai didėja jau antri metai iš eilės. Gyvulių vagystės kelia grėsmę gyvybiniams kaimo gyventojų saugumo pagrindams.

3. Remiantis registruotų nusikaltimų statistika negalima atlikti asmenų saugumo analizės.

4. Baudžiamojo teisingumo represinis poveikis taikomas asmenims, padariusiems tik kelis procentus nusikaltimų.

5. Lietuvoje būtina sukurti instrumentą, įgalinantį asmenų saugumo būklės ir jos pokyčių analizę. Tam ne rečiau kaip kartą per metus turi būti atliekamos viktimologinės gyventojų apklausos pagal Lietuvos ypatybes atitinkančią metodiką. Viktimologinių tyrimų duomenys turi būti nagrinėjami kartu su registruotų nusikaltimų statistika ir daromos atitinkamos išvados.

6. Nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programose bei priemonėse turi būti įvardijami konkretūs statistiniai rodikliai, kurių pokyčio yra siekiama atitinkama veikla. Turi būti analizuojama šios veiklos įtaka atitinkamiems rodikliams bei ekonominė nauda.

7. Lietuvoje turėtų būti iš esmės stiprinama nusikaltimų prevencija – strategiškai perspektyviausias ir ekonomiškai naudingiausias nusikaltimų problemos sprendimo būdas.

LITERATŪRA

1. **Užregistruoti** nusikaltimai Lietuvoje // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus1.htm> (2002 02 19).
2. **Smaliukas J., Urbelienė J.** Nusikalstamumo raida Lietuvoje 1918–1993 m. – Vilnius: Lietuvos Respublikos prokuratūra, 1994.
3. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Duomenys apie policijos komisariatuose išnagrinėtus pareiškimus ir pranešimus dėl nusikaltimų, padarytų Lietuvos Respublikoje“ (Forma 2–E priedas) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/2ep/2ep2001.htm> (2002 01 11).
4. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje“ (EKCRANAS) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/ekr/ekr2001/ekr2001.htm> (2002 01 09).
5. **Darbo** rinkos rodikliai teritorijose // Lietuvos darbo birža <http://www.ldb.lt/src/sit03.htm> (2002 01 04).
6. **Lietuvos Respublikos** teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 4, 14 straipsnių papildymo ir 5 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 109–3176.
7. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Duomenys apie užregistruotus ir išaiškintus nusikaltimus, padarytus Lietuvos Respublikoje“ (Forma 2Ž–APSK) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/2zapsk/2zapsk2001.htm> (2002 01 11).
8. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Duomenys apie užregistruotus ir išaiškintus nusikaltimus, padarytus Lietuvos Respublikoje“ (Forma 2Ž–APSK). Automatizuota statistinė informacinė sistema ASIS // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt:8000/nplis/> (2002 01 11).
9. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Ataskaita apie nusikaltimus, padarytus Lietuvos Respublikoje“ (Forma 1–G) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/1g/1g2001.htm> (2002 01 15).
10. **Informatikos** ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos statistinė 2001 m. ataskaita „Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje“ (Forma 1–Ž) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/ird/1z/1z2001.htm> (2002 01 09).
11. **Husain S., Silverlock L.** Nusikalstamumo prevencijos pagrindai // Nusikalstamumo prevencija Vilniuje (rankraštis): Bendruomenės saugumas. Seminarų apie nusikalstamumą ir viešosios tvarkos pažeidimus medžiaga – Vilnius: Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 1998 <http://www.nplc.lt/lit/lit18/lit18.pdf> (2002 05 23).

The Characteristics of Crime in the Republic of Lithuania during 2001

Dr. Alfredas Kiškis

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article presents short characteristics of crime in the Republic of Lithuania during 2001. There are many written articles in which crime in Lithuania is analyzed in various aspects and periods. However, always in each year rises the same question – whats new in criminality? It is a problem – what we can tell new about crime and its alterations in Lithuania during 2001.

The statistical data reported by the Department of Informatics and Communications under the Ministry of Internal Affairs has been analyzed. The author analyzes crime's aspects: crime rate, its types and territorial distribution, crime detection, prevented crime, alterations of crime indicators during the year and other. The main goal of the research is to find the maximum of alterations, maximum and minimum values of crime indicators.